

Türkiye’de 2010-2022 Yılları Arasında Sanal Zorbalık Alanında Yayınlanan Lisansüstü Tez Çalışmalarının Bibliyografik Analizi

Çisem YAŞAR^{1*}, Gülçin YAŞAR²

¹İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul Gelişim Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojileri Bölümü, 34310, İstanbul

²Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Programı Öğrencisi, 39000, Kırklareli

¹<https://orcid.org/0000-0002-0765-861X>

²<https://orcid.org/0009-0004-8794-1993>

*Sorumlu yazar: cycasar@gelisim.edu.tr

Derleme

Makale Tarihi:

Geliş tarihi: 20.09.2023

Kabul tarihi: 13.04.2024

Online Yayınlanma: 16.09.2024

Anahtar Kelimeler:

Sanal zorbalık

Sanal zorba

Bibliyografik analiz

Lisansüstü tez

ÖZ

Son zamanlarda adından sıklıkla söz edilmeye başlanan sanal zorbalık kavramı, farklı disiplinlerin araştırmalarında konu odağı haline gelmesiyle dikkat çeken bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda araştırmada sanal zorbalık ile ilgili 2010-2022 yılları arasında yapılan lisansüstü tez çalışmalarının bibliyografik açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan yüksek lisans, doktora ve uzmanlık tezleri taranmıştır. Tezlerin bibliyografik analizi yapılırken “tezin türü, yayın yılı, yazım dili, yayımlandığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, konu dağılımı, araştırma yöntemi, araştırma deseni, örneklem büyüklüğü ve katılımcı grupları” açısından inceleme sağlanmıştır. Araştırma sonucunda, yüksek lisans tez çalışmalarının daha fazla olduğu, 2018-2019 yıllarında en fazla tez çalışma sayısına ulaşıldığı, tezlerin en çok eğitim bilimleri enstitüsünde yayımlandığı, en çok nicel araştırma yöntemi kullanıldığı ve katılımcı gruplarında ise lise ve ortaokul öğrencileriyle daha sık çalışıldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak yapılan çalışma, araştırmacılara sanal zorbalık konusunda bir rehber olma niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla bu konu hakkında araştırma yapan araştırmacıların bu alandaki eksikliklerin giderilmesine veya iyileştirilmesi gereken konular hakkında bilgi sahibi olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bibliographic Analysis of Postgraduate Thesis Studies Published in the Field of Virtualbullying Between 2010-2022 in Türkiye

Review

Article History:

Received: 20.09.2023

Accepted: 13.04.2024

Published online: 16.09.2024

Keywords:

Virtual bullying

Virtual bully

Bibliographic analysis

Graduate thesis

ABSTRACT

The concept of cyberbullying, which has been frequently mentioned recently, stands out as a concept that attracts attention as it has become the focus of research in different disciplines. In this context, in this study, it was aimed to examine the postgraduate thesis studies on cyberbullying between 2010 and 2022 from a bibliographic point of view. In this context, master's, doctoral and specialization theses in the National Thesis Center database of the Council of Higher Education (YÖK) were scanned. During the bibliographic analysis of the theses, "type of thesis, year of publication, language of writing, university, institute, department, subject distribution, research method, research design, sample size and participant groups" were examined. As a result of the research, it was determined that there were more master's thesis studies, the highest number of thesis studies was reached in 2018-2019, the theses were mostly published in the institute of educational sciences, the most quantitative research method was used, and high school and middle school students were more frequently studied in participant groups. As a result, this

---

study is a guide for researchers on cyberbullying. Therefore, it is thought that it will contribute to the researchers who conduct research on this subject to eliminate the deficiencies in this field or to have information about the issues that need to be improved.

To Cite: Yaşar Ç., Yaşar G. Türkiye’de 2010-2022 Yılları Arasında Sanal Zorbalık Alanında Yayımlanan Lisansüstü Tez Çalışmalarının Bibliyografik Analizi. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2024; 7(4): 1933-1947.

1. Giriş

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri hızla gelişim göstermektedir. Oluşan bu gelişim beraberinde akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve tabletler gibi teknolojik araçların kullanımını yüksek ölçüde arttırmakta ve aynı zamanda bu araçlara erişimin kolay olması sebebiyle de insan hayatında önemli bir yer tutmaktadır (Zengin ve Kesgin, 2023). Teknolojik araçların kullanımının artmasının sebepleri arasında insan hayatını kolaylaştıran olumlu ve olumsuz etkilerinden söz etmek mümkündür. Olumlu etkileri; aranılan bilgiye hızlı ulaşabilme, bankacılık işlemleri, resmi başvurular, her türlü alışveriş ve görüşme gibi zaman alacak birçok işlemleri anında gerçekleşmesini sağlamaktadır (Ertop ve Demircioğlu, 2023). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2023 verilerine göre, evden internete erişim sağlayan hanelerin oranı 2022 senesinde %94,1 iken 2023 senesinde artış göstererek %95,5 olarak tespit edilmiştir. Aynı zamanda internet kullanım oranı 16-74 yaş aralığında 2022 senesinde %85,0 iken 2023 senesinde bu oran %87,1’e çıkmıştır. Cinsiyet faktörüne göre bakıldığında ise erkeklerde %90,9 kadınlarda ise %83,3 olarak görülmüştür. Verilen bu oranlar her geçen gün internet kullanıcısı sayısının ve kullanımının arttığını söylemeyi mümkün hale getirmektedir (URL-1, 2023). Olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Olumsuz etkileri; çevrimiçi ortamlarda bulunan uygunsuz fotoğraf, video ve metin içerikleri, sanal dolandırıcılık, tehdit içeren uygunsuz ifadeler ile birlikte kişilerin hayatlarına dâhil olduğu görülmektedir. Bu tarz kötü niyetli yaklaşımlar sanal zorbalık olarak adlandırılan yeni bir kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Peker ve ark., 2012; Foody, Samara ve Carlbring, 2015). Özellikle gençlerin çevrimiçi ortamda sohbet etme, oyun oynama ya da film izleyerek sosyalleşmeleri sanal zorbalığa açık hale gelmelerini sağlamaktadır (Agatston ve ark., 2007). Literatür incelendiğinde sanal zorbalık kavramı birçok araştırmacı tarafından elektronik zorbalık, dijital zorbalık, çevrimiçi zorbalık ya da zarar verme gibi kavramlarla da adlandırıldığı da görülmektedir (Kowalski ve Limber, 2007; Aktepe, 2013).

Geçmiş dönemlere bakıldığında şiddet hep var olmuştur ve günümüze kadar da kendini dönüştüren biçimlerde var olmaya devam etmektedir. Bu durum, zorbalık ve şiddeti birbirleriyle bağlantılı iki kavram şeklinde incelemeye olanak sağlamaktadır (Ağaya, 2022). Birçok araştırmacı zorbalığı, güçlü bireyin güçsüz bireye karşı uyguladığı incitme, alay etme, küçük düşürme gibi tekrarlayıcı saldırgan hareketler olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda zorbalığa fiziksel ya da fiziksel olmayan, doğrudan veya dolaylı şekilde maruz kalılabilmektedir (Rigby, 2000). Zorbalık, fiziki olarak yapılan zorbalık ve sanal ortamda yapılan zorbalık olarak iki boyutta ele alınmaktadır. Sanal zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişi ya da kişilere kasıtlı olarak zarar verme, tehdit içerikli unsurlar gönderme, dalga geçme davranışları sergileme, istenmeyen durumların tekrarlanması, çevrimiçi ortamlarda küçük

düşürücü aşağılayıcı syentilerin yayılması olarak tanımlanmaktadır (Arıcak ve ark., 2012; Hinduja ve Patchin, 2014; İğdeli, 2018). Bu durumlar hızla gelişme göstermekte ve hayatımızın hemen hemen her alanına yayılmaktadır. Bununla birlikte zamanının çoğunu çevrimiçi ortamlarda geçiren gençlerin sanal zorbalığa açık hedef haline gelme olasılığının arttığı görölmektedir (Korkmaz, 2016; Akgöl, 2020). Literatür incelendiğinde sanal zorbalığın yaygın bir sorun haline geldiği görölmektedir. Arslan ve Yeşilyurt (2019), lise öğrenimine devam etmekte olan 326 kız öğrenci ve 393 erkek öğrenci ile yaptıkları çalışmada, ergenlerin sanal zorbalık düzeylerinin sınıf, cinsiyet, ebeveyn tutumu ve aile gelir düzeyi değişkenlerine göre farklılaşma durumlarını incelenmeyi amaçlamışlardır. Sonuç olarak kız öğrencilerin sanal zorbalık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Aydın (2016), ortaokul öğrencilerine sanal zorbalık konusu hakkında verilen bilgilendirici eğitimin sanal zorbalık farkındalık düzeyine etkisini araştırmak için deneysel bir çalışma yapmıştır. Yapılan çalışmada deney ve kontrol grubu oluşturulmuş, her iki grubun da farkındalık düzeyleri deneyden önce ve sonra ölçölmüştür. Sonuç olarak, sanal zorbalık konusunda bilgilendirici eğitim alan öğrencilerin farkındalık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Kavuk ve Keser (2015), ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık düzeylerinin cinsiyet ve internet kullanım süresi değişkeni arasında anlamlılık düzeylerini incelemişlerdir. Sonuç olarak, erkek öğrencilerin sanal zorbalık düzeylerinin kız öğrencilerine oranla daha yüksek olduğu ve internet kullanım süresi arttıka sanal zorba olma durumunun arttığı tespit etmişlerdir. Literatürde yer alan çalışmalar ve elde edilen bulgular incelendiğinde sanal zorbalığın gün geçtikçe öneminin arttığı görölmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de yapılan tezleri derlemek, bir durum tespiti yapmak ve mevcut durum ile gelecek durum arasındaki ilişkiyi değerlendirmek araştırmanın önemini vurgulamaktadır. Bu araştırmanın amacı, 2010-2022 yılları arasında sanal zorbalık konusunda yapılan lisansüstü tez çalışmalarının bibliyografik açıdan analizinin yapılmasıdır.

2. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve verilerin analizinde ise bibliyometri tekniğinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma; görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların, olayların gerçekçi ve bütöncöl bir biçimde ortaya konulmasına yönelik sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2011). Bibliyometri tekniği; herhangi bir alanda yayınlanmış olan çalışmaların içerik ve istatistiksel olarak değerlendirilmesini ve incelenen konuya genel bakış açısı kazandıran bir yöntemdir (Kozak, 2001; iek ve Kozak, 2012; Bonilla ve ark., 2015).

Araştırmanın problem cümlesi, “Türkiye’de 2010-2022 yılları arasında sanal zorbalık alanında yayınlanan lisansüstü tez çalışmalarının bibliyografik analizi nasıldır?” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bir bütöen halinde incelenmesi, benzerlik ve farklılıklarının ortaya konulması hedeflenmektedir. Belirtilen hedefe yönelik aşağıda verilen alt problemlere cevap aranmaktadır:

1. Tezlerin türlerine göre dağılımı nasıldır?
2. Tezlerin yayın yılına göre dağılımı nasıldır?

3. Tezlerin yazım diline göre dağılımı nasıldır?
4. Tezlerin hazırlandıkları üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
5. Tezlerin hazırlandıkları enstitüye göre dağılımı nasıldır?
6. Tezlerin hazırlandıkları anabilim dallarına göre dağılımı nasıldır?
7. Tezlerin hazırlandıkları konularına göre dağılımı nasıldır?
8. Tezlerde kullanılan araştırma yöntemlerine (nitel/nicel/karma) göre dağılımı nasıldır?
9. Tezlerde kullanılan araştırma desenlerine göre dağılımı nasıldır?
10. Tezlerin örneklem büyüklüğüne göre dağılımı nasıldır?
11. Tezlerde kullanılan katılımcı gruplarına göre dağılımı nasıldır?

Bu araştırma kapsamında alt problemlerin yanıtlarına yönelik veri toplamak için araştırmacılar tarafından araştırmaya özgü “Sanal Zorbalık Lisansüstü Tez İnceleme Formu” hazırlanmıştır. Hazırlanan formda; tezin türü, yayın yılı, yazım dili, yayımlandığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, konu dağılımı, kullanılan araştırma yöntemi, kullanılan araştırma deseni, örneklem büyüklüğü ve katılımcı grupları başlıkları yer almıştır. İncelenen tez çalışmalarına ait bilgiler alt başlıkların altına yazılarak veri toplama formu tamamlanmıştır.

Sanal zorbalık alanında yapılan lisansüstü tez çalışmalarına ulaşabilmek için YÖK Ulusal Tez Merkezinde yer alan Türkçe ve yabancı dildeki yüksek lisans, doktora ve uzmanlık tezleri taranmıştır. Taramada “sanal zorbalık, sanal zorba, virtual bullying” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Tarama sonucunda 37 teze ulaşılmıştır. Elde edilen veriler frekans ve yüzde (%) değerleri ile sayısallaştırılarak tablolar halinde sunulmuştur.

Sanal zorbalık ile ilgili yayımlanan lisansüstü tezlerin 2010 yılında başladığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırma kapsamındaki sınırlılıklar, 2010 - 2022 yılları arasında YÖK Ulusal Tez Merkezinde yer alan Türkçe ve yabancı dildeki yüksek lisans, doktora ve uzmanlık tezleri ile sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda lisansüstü tez çalışmalarının türü, yayın yılı, yazım dili, yayımlandığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, konu dağılımı, araştırma yöntemi, araştırma deseni, örneklem büyüklüğü ve katılımcı gruplarının oluşturulması ile araştırmanın çerçevesini oluşturulmuştur.

3. Bulgular

Lisansüstü tez çalışmaların türlerine göre incelenmesi sonucu elde edilen veriler Tablo 1’de belirtilmiştir.

	Frekans	%
Yüksek Lisans	32	86,49
Doktora	5	13,51
Toplam	37	100

Tablo 1 incelendiğinde, tezlerin 5'inin (%13,51) doktora tezi, 32'sinin (%86,49) yüksek lisans tezinden oluştuğu görülmüştür. Belirtilen yüzde değerleri sonucunda lisansüstü tezlerin büyük bir kısmını yüksek lisans tezlerinin oluşturulduğu tespit edilmiştir. Tezlerin yazıldıkları yayın yıllarına göre elde edilen veriler Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2. Tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı

	Frekans	%
2019	9	24,32
2018	6	16,22
2012	4	10,81
2016	4	10,81
2021	3	8,11
2010	2	5,41
2011	2	5,41
2020	2	5,41
2022	2	5,41
2014	1	2,70
2015	1	2,70
2017	1	2,70

Tablo 2 incelendiğinde, en çok çalışmanın 2019 yılında 9 (%24,32), en az çalışmaların ise 2014, 2015 ve 2017 yıllarında 1 (%2,70) adet tezin yayımlandığı görülmüştür. Sanal zorbalık konusundaki tez çalışmalarının 2018 ve 2019 yıllarında artış gösterdiği tespit edilmiştir. Tezlerin yazım dillerine göre elde edilen veriler Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3. Tez çalışmalarının yazım dillerine göre dağılımı

	Frekans	%
Türkçe	34	91,89
İngilizce	3	8,11

Tablo 3 incelendiğinde, tezlerin 34'ünün (%91,89) Türkçe, 3'ünün (%8,11) İngilizce yazım diline sahip olduğu görülmüştür. Tezlerin hazırlandıkları üniversitelere göre elde edilen veriler Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4. Tez çalışmalarının hazırlandıkları üniversitelere göre dağılımı

	Frekans	%
Sakarya Üniversitesi	8	21,62
Hacettepe Üniversitesi	7	18,92
Dokuz Eylül Üniversitesi	3	8,11
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	3	8,11
Haliç Üniversitesi	2	5,41
İstanbul Arel Üniversitesi	2	5,41
Aksaray Üniversitesi	1	2,70
Anadolu Üniversitesi	1	2,70
Ankara Üniversitesi	1	2,70
Balıkesir Üniversitesi	1	2,70
Çukurova Üniversitesi	1	2,70
Erzincan Üniversitesi	1	2,70
Fırat Üniversitesi	1	2,70
Gazi Üniversitesi	1	2,70
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	2,70
İnönü Üniversitesi	1	2,70
Okan Üniversitesi	1	2,70
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi	1	2,70

Tablo 4 incelendiğinde, tezlerin yayımlandığı üniversiteye göre dağılımlarında; Sakarya Üniversitesi'nde 8 (%21,62), Hacettepe Üniversitesi'nde 7 (%18,92), Dokuz Eylül Üniversitesi ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nin her birinde 3 (%8,11), Haliç Üniversitesi ve İstanbul Arel Üniversitesi'nin her birinde 2 (%5,41) ve geriye kalan diğer tüm üniversitelerin her birinde 1 (%2,70) adet tezin yayımlandığı görülmüştür. Tablo 4'e göre sanal zorbalık konulu lisansüstü tez çalışmalarının sıklıkla devlet üniversitelerinde yayımlandığı tespit edilmiştir. Tezlerin hazırlandıkları enstitüye göre elde edilen veriler Tablo 5'de belirtilmiştir.

Tablo 5. Tez çalışmalarının hazırlandıkları enstitüye göre dağılımı

	Frekans	%
Eğitim Bilimleri	15	40,54
Sosyal Bilimler	13	35,14
Sağlık Bilimleri	4	10,81
Fen Bilimleri	3	8,11
Lisansüstü Eğitim	2	5,41

Tablo 5 incelendiğinde, tezlerin hazırlandığı enstitüye göre dağılımlarında; Eğitim Bilimleri Enstitüsü 15 (%40,54), Sosyal Bilimler Enstitüsü 13 (%35,14), Sağlık Bilimleri Enstitüsü 4 (%10,81), Fen Bilimleri Enstitüsü 3 (%8,11) ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü 2 (%5,41) adet tezin yer aldığı görülmüştür. Tablo 5'e göre sanal zorbalık konusu daha çok eğitim bilimleri alanında çalışılan bir konu olmuştur. Fakat diğer enstitülerde de sanal zorbalık alanında lisansüstü tez çalışmalarının bulunması konuya dair multidisipliner araştırmalarının varlığının bir göstergesi olabilir. Tezlerin hazırlandıkları anabilim dalına göre elde edilen veriler Tablo 6'da belirtilmiştir.

Tablo 6. Tez çalışmalarının hazırlandıkları anabilim dallarına göre dağılımı

	Frekans	%
Eğitim Bilimleri	14	37,84
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi	6	16,22
Psikoloji	6	16,22
Beden Eğitimi ve Spor	1	2,70
Bilgisayar Bilimleri	1	2,70
Bilgisayar Mühendisliği	1	2,70
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	1	2,70
Eğitimde Psikolojik Hizmetler	1	2,70
Elektrik-Elektronik Mühendisliği	1	2,70
Hemşirelik	1	2,70
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	1	2,70
Sınıf Eğitimi	1	2,70
Tıp Eğitimi ve Bilişim	1	2,70
Yönetim Bilişim Sistemleri	1	2,70

Tablo 6 incelendiğinde, tezlerin hazırlandığı anabilim dallarına göre dağılımlarında; Eğitim Bilimleri 14 (%37,84), Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ve Psikoloji anabilim dallarının her birinde 6 (%16,22) ve geriye kalan diğer tüm anabilim dallarının her birinde 1 (%2,70) adet tezin yer aldığı görülmüştür. Tablo 6'ya göre sanal zorbalık konusundaki tez çalışmalarının büyük bir kısmının Eğitim Bilimleri anabilim dalında olduğu tespit edilmiştir. Bu alandaki çalışmaların fazla olmasının sebebi, öğrencilerin kitle iletişim araçlarını sık kullanımından dolayı bu ortamlarda zorbalığa maruz kalma olasılığının artmakta olduğu düşünülmektedir. Bu durum, eğitim ortamlarının sağlıklı ve güvenli oluşumu için gerekli bilgi ve stratejinin önemini vurgulamaktadır. Tezlerin konularına göre elde edilen veriler Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7. Tez çalışmalarının konularına göre dağılımı

	Frekans	%
Eğitim ve Öğretim - Psikoloji	11	29,73
Eğitim ve Öğretim	9	24,32
Psikoloji	7	18,92
Bilgisayar Mühendisliği Bilimleri - Bilgisayar ve Kontrol	3	8,11
Bilim ve Teknoloji - Eğitim ve Öğretim	1	2,70
Bilim ve Teknoloji – İşletme	1	2,70
Eğitim ve Öğretim – Sosyoloji	1	2,70
Eğitim ve Öğretim - İletişim Bilimleri	1	2,70
Hemşirelik	1	2,70
Sağlık Eğitimi	1	2,70%
Spor	1	2,70

Tablo 7 incelendiğinde, tezlerin hazırlandığı konulara göre dağılımlarında; sanal zorbalık konusunda 11 farklı konu alanında çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu durum bazı tezlerin birden fazla temel konu alanını kapsadığını belirtmektedir. Elde edilen bulgulara göre, sanal zorbalık konusunda yapılmış tez çalışmalarının büyük bir kısmının Eğitim ve Öğretim - Psikoloji alanında 11 (%29,73), Eğitim ve Öğretim alanında 9 (%24,32) ve Psikoloji alanında 7 (%18,92), Bilgisayar Mühendisliği Bilimleri - Bilgisayar ve Kontrol alanında 3 (%8,11), Hemşirelik, Sağlık Eğitimi ve Spor alanlarının her birinde 1 (%2,70) olarak görülmüştür. Aynı zamanda birden fazla konu alanına ait çalışmalar Tablo 7'de ayrı ayrı belirtilmiştir. Eğitim ve Öğretim - Psikoloji alanında çalışmalarının fazla olmasının sebebi ise sanal zorbalığın çoğunlukla okul çağındaki çocuklar arasında yaygın olduğu ve sanal zorbalığa uğramış kurban üzerinde psikolojik sorunlar oluşabileceği düşünülmektedir. Bu gibi etmenlerden dolayı sanal

zorbalık konulu çalışmaların Eğitim ve öğretim ile Psikoloji alanında yoğunlaştığı söylenebilir. Tezlerde kullanılan araştırma yöntemlerine göre elde edilen veriler Tablo 8’da belirtilmiştir.

Tablo 8. Tez çalışmalarında kullanılan araştırma yöntemlerine göre dağılımı

	Frekans	%
Nicel	29	78,38
Belirsiz	7	18,92
Tasarım ve Geliştirme ve Nicel	1	2,70

Tablo 8 incelendiğinde, tezlerde kullanılan araştırma yöntemlerine göre dağılımlarında, 29 çalışmanın (%78,38) nicel, 7 çalışmada (%18,92) araştırma yöntemi belirtilmediği, 1 çalışmanın (%2,70) ise iki aşamadan oluştuğu ilk aşamada tasarım ve geliştirme yapıldığı ikinci aşamada ise nicel araştırma yöntemi kullanıldığı görülmüştür. Tezlerde kullanılan araştırma desenlerine göre elde edilen veriler Tablo 9’da belirtilmiştir.

Tablo 9. Tez çalışmalarında kullanılan araştırma desenlerine göre dağılımı

	Frekans	%
İlişkisel tarama	14	37,84
Belirsiz	7	18,92
Tarama	3	8,11
Deneysel	2	5,41
Kesitsel	2	5,41
Yarı deneysel	2	5,41
Betimsel tarama	2	5,41
Açıklayıcı	1	2,70
İlişkisel tarama ve nedensel karşılaştırma	1	2,70
Korelasyonel	1	2,70
Tanımlayıcı	1	2,70
Tarama ve İlişkisel	1	2,70

Tablo 9 incelendiğinde, tezlerde kullanılan araştırma desenlerine göre dağılımlarında; 14 çalışmanın (%37,84) her birinde ilişkisel tarama deseni, 7 çalışmanın (%18,92) her birinde araştırma deseninin belirsiz olduğu, 3 çalışmanın (%8,11) her birinde tarama deseni, 2 çalışmanın (%5,41) her birinde deneysel desen, 2 çalışmanın (%5,41) her birinde kesitsel desen, 2 çalışmanın (%5,41) her birinde yarı deneysel desen, 2 çalışmanın (5,41%) her birinde betimsel tarama ve geriye kalan diğer tüm çalışmaların

her birinde kullanılan araştırma deseni Tablo 9’da gösterilmiştir. Tablo 9’a göre sanal zorbalık konusundaki tez çalışmalarında en çok nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama deseni kullanıldığı tespit edilmiştir. Tezlerin kullanılan örneklem büyüklüğüne göre elde edilen veriler Tablo 10’da belirtilmiştir.

Tablo 10. Tezlerde kullanılan örneklem büyüklüğüne göre dağılımı

	Frekans	%
401-500	5	13,51
900 ve üzeri	5	13,51
501-600	5	13,51
301-400	4	10,81
601-700	4	10,81
801-900	4	10,81
101-200	3	8,11
701-800	3	8,11
Belirsiz	3	8,11
201-300	1	2,70

Tablo 10 incelendiğinde, tezlerde kullanılan örneklem büyüklüğüne göre dağılımlarında; 900 ve üzeri kişi, 401-500 kişi ve 501-600 kişi örneklem büyüklüğüne sahip çalışmaların yoğunlukta olduğu ve 201-300 kişi örneklem büyüklüğüne sahip çalışmanın az olduğu tespit edilmiştir. Araştırmalarda kullanılan örneklem büyüklüğü, yapılan çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Dolayısıyla çalışmada katılımcı sayısının fazla olması çalışmanın kapsamını arttırdığını ve elde edilen bulguların daha güvenilir hale getirdiği yönünde olumlu yorum yapılabilir. Tezlerin kullanılan katılımcı gruplarına göre elde edilen veriler Tablo 11’de belirtilmiştir.

Tablo 11 incelendiğinde, tezlerde kullanılan katılımcı gruplarına göre dağılımlarında; 20 farklı katılımcı grupları üzerinde çalışıldığını göstermektedir. Bu durum bazı tezlerin birden fazla katılımcı gruplarıyla yapıldığını da göstermektedir. Elde edilen bulgulara göre, sanal zorbalık konusunda yapılmış tezlerde katılımcı gruplarının 10 çalışmada (%27,03) lise öğrencisi, 7 çalışmada (%18,92) ortaokul öğrencisi, 4 çalışmada (%10,81) üniversite öğrencisi, 4 çalışmada (%10,81) ergenler, 3 çalışmada (%8,11) katılımcı grubu belirsiz ve 2 çalışmada (%5,41) öğretmenlerden oluştuğu görülmüştür. Aynı zamanda birden fazla katılımcı gruplarına ait çalışmalar Tablo 11’de ayrı olarak belirtilmiştir. Bu yaş gruplarında, akıllı telefonlar, sosyal medya uygulamaları ve çevrimiçi platformların sık kullanımı sonucu kimlik bulma bunalımı, arkadaşlık ilişkileri, okul ve sosyal çevre ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlar daha aktif hale gelmektedir. Dolayısıyla bu yaş grubunda sanal zorbalık oranı yüksek olması bu alanda çalışmaların daha fazla olmasına sebep olduğu düşünülebilir.

Tablo 11. Tezlerde kullanılan katılımcı gruplarına göre dağılımı

	Frekans	%
Lise Öğrencisi	10	27,03
Ortaokul Öğrencisi	7	18,92
Ergen	4	10,81
Üniversite Öğrencisi	4	10,81
Belirsiz	3	8,11
Öğretmen	2	5,41
Lise ve Üniversite Öğrencisi	1	2,70
Ortaokul Öğrencisi ve Uzman	1	2,70
Ortaokul ve Lise Öğrencisi	1	2,70
Ortaokul Öğrencisi ve Öğretmen	1	2,70
Ortaokul Öğrencisi, Öğretmen ve Veli	1	2,70
Öğretmen ve Lise Öğrencisi	1	2,70
Sağlık Çalışanı	1	2,70

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada 2010-2022 yılları arasında Türkiye’de sanal zorbalık konusunda yapılan lisansüstü tez çalışmalarının bibliyometrik analizi yapılmıştır. Sanal zorbalık alanında yapılan çalışmalara ulaşabilmek için YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “sanal zorbalık, sanal zorba, virtual bullying” anahtar kelimeleri ile Türkçe ve yabancı dildeki yüksek lisans, doktora ve uzmanlık tezleri taranmıştır. Tarama sonucunda 37 teze ulaşılmıştır. İncelenen tezlerde; tezin türü, yayın yılı, yazım dili, yayımlandığı üniversite, enstitü, anabilim dalı, konu dağılımı, kullanılan araştırma yöntemi, kullanılan araştırma deseni, örneklem büyüklüğü ve katılımcı grupları açısından incelenmiştir.

Elde edilen bulgulara göre tezlerin bibliyografik analizi yapıldığında tezlerin türlerine göre 5’inin (%13,51) doktora tezi, 32’sinin (%86,49) yüksek lisans tezi toplamda ise 37 tezin olduğu tespit edilmiştir. Tezlerin yayın yıllarına bakıldığında sanal zorbalık ile ilgili lisansüstü tezlerinin 2018 ve 2019 yıllarında en fazla çalışma sayısına ulaştığı görülmüştür. Horzum ve Ayas (2017), sanal zorbalık konulu çalışmaların sayısının gün geçtikçe arttığını ifade etmişlerdir.

Sanal zorbalık ile ilgili tezlerin yayımlandığı üniversitelere bakıldığında, Sakarya Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinde sanal zorbalık alanında çalışmaların daha çok olduğu görülmüştür. Tez çalışmaların en yoğun olduğu enstitülere sırasıyla bakıldığında, eğitim bilimleri enstitüsü, sosyal bilimler enstitüsü, sağlık bilimleri enstitüsü, fen bilimleri enstitüsü ve lisansüstü eğitim bilimlerinde çalışmaların olduğu tespit edilmiştir. Güngören ve ark. (2018) tarafından yapılan çalışmada da sanal zorbalığın eğitime yönelik yapılan

çalışmalarla daha çok ilişki olduğu ifade edilmiş ve bu ifade de elde edilen bulgu ile paralellik göstermektedir. Tez çalışmaların en sık olduğu anabilim dallarına sırasıyla bakıldığında, eğitim bilimleri, bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi ve psikoloji anabilim dallarında yoğunlaştığı görülmüştür. Eğitim bilimleri alanında çalışmaların yoğun olmasının sebebi, öğrencilerin kitle iletişim araçlarını sık kullanımından dolayı bu ortamlarda zorbalığa maruz kalma olasılığının artmakta olduğu düşünülmektedir. Bu durum, eğitim ortamlarının sağlıklı ve güvenli oluşumu için gerekli bilgi ve stratejinin önemini vurgulamaktadır. Tez çalışmalarının konularına göre bakıldığında, 11 farklı konu alanında çalışıldığını fakat bazı tezlerin birden fazla temel konu alanını kapsadığı görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre sanal zorbalık tez çalışmalarında sırasıyla, eğitim ve öğretim, psikoloji, hemşirelik, sağlık eğitimi ve spor konu alanlarında çalışmalar olduğu tespit edilmiştir. Eğitim ve Öğretim - Psikoloji alanında çalışmaların yoğun olmasının sebebi ise sanal zorbalığın çoğunlukla okul çağındaki çocuklar arasında yaygın olduğu ve sanal zorbalığa uğramış kurban üzerinde psikolojik sorunlar oluşabileceği düşünülmektedir. Bu gibi etmenlerden dolayı sanal zorbalık konulu çalışmalar Eğitim ve öğretim ile Psikoloji alanında yoğunlaştığı söylenebilir. Sanal zorbalık ile ilgili tezlerde kullanılan araştırma yöntemlerine bakıldığında, daha çok nicel araştırma yöntemi kullanıldığı, bazı çalışmalarda araştırma yönteminin belirtilmediği ve bazı çalışmalarında tasarım ve geliştirme yapıldığı tespit edilmiştir. Araştırma desenleri açısından bakıldığında ise en çok kullanılan ilişkisel tarama deseni olduğu görülmüştür. Horzum ve Ayas (2017) tarafından yapılan çalışmada sanal zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalarda en çok nicel yöntemin tercih edildiğini ifade etmişlerdir ve bu ifade de elde edilen bulgu ile paralellik göstermektedir. Aynı zamanda Erdem (2011) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de eğitim alanında yapılan bilimsel çalışmalarda daha çok nicel araştırma yönteminin kullanıldığını ifade etmiştir ve bu ifade de elde edilen bulguyu destekler niteliktedir.

Sanal zorbalık ile ilgili tezlerde kullanılan örneklem büyüklüğüne bakıldığında, daha çok 401-500 kişi arasında, 501- 600 kişi arasında, 900 kişi ve üzerinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda 201-300 kişi örneklem büyüklüğüne sahip çalışmanın az olduğu görülmüştür. Araştırmalarda kullanılan örneklem büyüklüğü, yapılan çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Dolayısıyla çalışmada katılımcı sayısının fazla olması çalışmanın kapsamının arttırdığı ve elde edilen bulguların daha güvenilir hale getirdiği yönünde olumlu yorum yapılabilir. Katılımcı gruplarına bakıldığında 20 farklı katılımcı grubu üzerinde çalışıldığı ve bazı tezlerde birden fazla katılımcı grubu ile yapıldığı görülmüştür. Katılımcı grupları sırasıyla, lise öğrencileri, ortaokul öğrencileri, üniversite öğrencileri ve ergenlerin takip ettiği görülmüştür. Bu yaş gruplarında, akıllı telefonlar, sosyal medya uygulamaları ve çevrimiçi platformların sık kullanımı sonucu kimlik bulma bunalımı, arkadaşlık ilişkileri, okul ve sosyal çevre ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlar daha aktif hale gelmektedir. Dolayısıyla bu yaş gruplarında sanal zorbalık oranı yüksek olması bu alanda çalışmaların daha fazla olmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Elde edilen bulgu Horzum ve Ayas (2017) tarafından yapılan çalışmada sanal zorbalık konusunda yapılan çalışmalarda katılımcı grubu olarak daha çok lise ve ortaokul öğrencileriyle gerçekleştirildiği ifadesiyle paralellik göstermektedir.

Sonuç olarak yapılan çalışma, araştırmacılara sanal zorbalık konusunda bir rehber olma niteliği taşımaktadır. Böylece sanal zorbalık ile ilgili araştırma yapan araştırmacıların bu alandaki eksikliklerin giderilmesine veya iyileştirilmesi gereken konular hakkında bilgi sahibi olmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu alışma, sanal zorbalık ile ilgili 2010 - 2022 yılları arasında YK Ulusal Tez Merkezinde yer alan Türkçe ve yabancı dildeki yüksek lisans, doktora ve uzmanlık tezleri ile sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda lisansüstü tez çalışmalarının türü, yayın yılı, yazım dili, yayımlandığı niversite, enstitü, anabilim dalı, konu dağılımı, araştırma yöntemi, araştırma deseni, örneklem büyüklüğü ve katılımcı gruplarının oluşturulması ile araştırmanın erevesi oluşturulmuştur. Farklı ülkelerin makaleleri incelenerek çalışma kapsamının genişletilmesi önerilmektedir. Çalışma kapsamının genişletilmesine ek olarak, Scopus, Google Scholar, Microsoft Academic, Web of Science ve diğer indekslerin eklenmesiyle gelecekte bu konu üzerine yapılacak çalışmalara öneri olarak sunulabilir. Aynı zamanda sanal zorbalık konusunda öğrencilere, öğretmenlere ve ebeveynlere yönelik bilgilendirici eğitimlerin verilmesinin gerekliliği düşünülmektedir, bu sayede sanal zorbalık farkındalık düzeyleri artırılması sağlanabilir.

ıkar atışması Beyanı

Makale yazarları herhangi bir çıkar atışması olmadığını beyan ederler.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan zeti

Yazarlar makaleye eşit oranında katkı sağlamış olduğunu beyan ederler.

Kaynakça

- Agatston PW., Kowalski R., Limber S. Students perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health* 2007; 41(6): 59-60.
- Ağaya A. Ergenlerde duygu düzenleme becerisi, algılanan ebeveyn kontrolü ve siber (SANAL) zorbalık statülerinin okula bağlanma düzeylerini yordayıcılığı. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir, Türkiye, 2022.
- Akgl M. Lise ğrencilerinde algılanan anne baba tutumları, benlik değeri ve sanal zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İstanbul Arel Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, Türkiye, 2020.
- Aktepe E. Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet. *New/Yeni Symposium Journal* 2013; 51(1): 31-36.
- Arıcak OT., Tanrıkulu T., Kınay H. Siber zorbalık: gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2012; 11: 1-6.
- Arslan S., Yeşilyurt F. Ergenlerin sanal zorbalık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 2019; 11(18): 27- 42.

- Aydın F. Sanal zorbalık eğitiminin 6. Sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalığına etkisi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adapazarı, Türkiye, 2016.
- Bonilla CA., Merigó JM., Torres-Abad C. Economics in Latin America: A bibliometric analysis. *Scientometrics* 2015; 105(2): 1239-1252.
- Çiçek D., Kozak N. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan hakem denetimli makalelerin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği* 2012; 26(4): 734- 756.
- Erdem D. Türkiye'de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi* 2011; 2(1): 140-147.
- Ertop M., Demircioğlu H. Maruz kalma ve bırakma açısından ergenlerin sanal zorbalık yaşantıları üzerinde aile bütünlük duygusunun yordayıcı rolü. *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 2023; 11(30): 23-38.
- Foody M., Samara M., Carlbring P. A review of cyberbullying and suggestions for online psychological therapy. *Internet Interventions* 2015; 235-242.
- Güngören ÖC., Erdoğan DG., Ayas T. Sanal zorbalık ile ilgili yapılmış lisansüstü tezlerin yapısal incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying* 2018; 5(2): 1-20.
- Hinduja S., Patchin J. Cyberbullying: identification, prevention and response. *Cyberbullying Research Center* 2014; 1-9.
- Horzum MB., Ayas T. Türkiye'de yayımlanan dergilerdeki sanal zorbalıkla ilgili makalelerin yöntemsel eğilimlerinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying* 2017; 4(2): 1-12.
- İğdeli F. Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2018.
- Kavuk M., Keser H. İlköğretim okullarında siber zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2015; 31(3): 520-535.
- Korkmaz A. Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi* 2016; 1(2): 620-639.
- Kozak N. Türkiye'de Turizm pazarlaması literatürünün gelişim süreci: 1972-1998 yılları arasında hazırlanmış lisansüstü tez çalışmalarının üzerine bibliyografik bir inceleme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* 2001; 12(1): 26-33.
- Kowalski RM., Limber SP. Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health* 2007; 41, 22–30.
- Peker A., Eroğlu Y., Ada Ş. Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2012; 12(2): 185-206.
- Rigby K. Effects of peer victimization in schools and perceived social support on adolescent well-being. *Journal of Adolescence* 2000; 23: 57-68.

Yıldırım A., Şimşek H. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık 2011; Ankara, 446.

Zengin S., Kesgin MT. Lise öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalıklarının yordayıcısı olarak algılanan sosyal yetkinlik, cinsiyet, günlük internet kullanım süresi ve ebeveyn kontrolü. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi 2023; 8(1): 45-52.

URL-1. Türkiye İstatistik Kurumu. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407) . Erişim Tarihi: 16 Eylül 2023.